

Ks. prof. dr hab. Mirosław Stanisław Wróbel
Dyrektor Instytut Nauk Biblijnych KUL
Kierownik Katedry Filologii Biblijnej
i Literatury Międzytestamentalnej
Aleje Racławickie 14
20-950 Lublin

Jerozolima, 01.09.2017 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Grzegorz Olek, *Rola anachronii w Dziejach Apostolskich i w II księdze de Bello Judaico* Józefa Flawiusza, Warszawa 2017, ss. 245.

Poważne i pogłębione studia biblijne nie mogą być dziś realizowane bez zastosowania nowych metod analizy tekstualnej. Do takich metod niewątpliwie należą narratologie diachroniczne, która nie są hermetycznymi systemami, lecz dynamicznymi dziedzinami literaturoznawstwa, cechującymi się pluralizmem metod i otwarciem na wiele kierunków metodologicznych z literaturo- i językoznawstwa. Metody te po dzień dzisiejszy nie znalazły dostatecznej recepcji na gruncie polskim, dlatego z zadowoleniem przyjmujemy rozprawę doktorską mgr. Grzegorza Olka pt. „Rola anachronii w Dziejach Apostolskich i w II księdze *de Bello Judaico* Józefa Flawiusza” napisaną pod kierunkiem promotora pani prof. dr hab. Kaliny Wojciechowskiej. Doktorant wcześniej w 2011 obronił na Wydziale Teologii Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej pracę magisterską pt. „Porównawcza analiza synchroniczna opisów uzdrowień i opętań w dwutomowym dziele Łukasza z wykorzystaniem analizy retorycznej i gramatyki kognitywnej”, w której wykazał duże zainteresowanie użyciem analizy retorycznej i gramatyki kognitywnej w eksplikacji tekstów biblijnych na temat uzdrowień i opętań w Ewangelii Łukaszowej i Dziejach Apostolskich.

W rozprawie doktorskiej mgr. Grzegorz Olek podejmując analizę anachronii w Dziejach Apostolskich i w II księdze *De Bello Judaico* Józefa Flawiusza wkracza odważnie na teren wciąż jeszcze mało znany w polskiej biblistyce. Autor słusznie zauważa związek czasowy oraz wzajemne zależności między obu dziełami. Z pewnością znacznie lepsze rezultaty badawcze można by osiągnąć biorąc jako przedmiot porównawczy całe dwudzielo Łukasza oraz całe dzieło *De Bello Judaico*, ale wówczas praca doktorska musiałaby być bardziej obszerna i znacznie bardziej czasochłonna. Uzasadniony jest więc świadomy wybór zawężenia pola badawczego, co skutkuje częściowym i eksperymentalnym charakterem przytaczanych wniosków. W korpusie samej pracy pozostały jeszcze ślady wcześniejszej intencji autora na temat szerszego pola badawczego. Na s. 149 czytamy: „Chociaż będziemy opierali się w głównej mierze na modelu G. Genette’a (z pewnymi modyfikacjami), to rozpatrując rolę

anachronii w dziele Łukasza i w pierwszych dwóch księgach *De Bello Judaico* Flawiusza [pogrubienie czcionki przez recenzenta], będziemy uwzględniać rozróżnienia Lämmerta, które chociaż mają charakter arbitralny, to jednak w niektórych przypadkach otwierają perspektywy, których brak w modelu Genette'a". Tekst ten wskazuje, że doktorant w trakcie pisania dysertacji zawęził przedmiot swych badań. Uwzględnienie w pracy dodatkowych tekstów z Ewangelii Łukasza z pewnością ubogaciłoby pracę i pozwoliłoby lepiej uchwycić relację pomiędzy księgami wchodzącymi w skład dwudziela Łukasza. Na s. 131 autor sam przyznaje, że „postulatem dalszych badań pozostaje kompleksowa analiza całości BJ i dwutomowego dzieła Łukasza z perspektywy narratologii zorientowanej diachronicznie”.

Praca złożona jest ze strony tytułowej, wykazu skrótów (umieszczenie wykazu skrótów biblijnych wydaje się zbyteczny), spisu treści, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu tabel i rysunków.

We wstępie brak jest jasnego określenia celu pracy. Dopiero na s. 138 autor formułuje zdanie, które powinno znaleźć się zaraz na wstępie dysertacji: „Celem analizy podejmowanej w niniejszej pracy jest przede wszystkim porównanie wykorzystania kategorii anachronii w obu badanych dziełach antycznej historiografii, uwzględniając kontekst historyczno-społeczno-kulturowy, ze zwróceniem szczególnej uwagi na kontekst religijny, na podstawie wybranych fragmentów z obu dzieł”.

Rozdział pierwszy pt. „Narratologie” liczy 49 stron i jest złożony z rysu historycznego narratologii oraz z zagadnień metodologicznych. Paragraf 1.3. dla koherencji z nazwą rozdziału powinien uwzględniać liczbę mnogą i brzmieć: „Obecne trendy w narratologiach”. Dla lepszej logiki pracy materiał z rozdziału pierwszego, który w aktualnej formie zawiera zagadnienia historyczne i metodologiczne powinien zostać rozdzielony na dwa rozdziały. W rozdziale pierwszym można by zawrzeć *status quaestionis* uwzględniający rys historyczny i recepcję narratologii w różnych kręgach kulturowych. W rozdziale drugim można by materiał dotyczący metodologii połączyć z materiałem na temat metodyki pracy zawartym w rozdziale trzecim. Na s. 10-11 autor sam przyznaje, że „materiał poświęcony historii, modelom analizy i uwarunkowaniom ich powstania okazał się zbyt obszerny na umieszczenie go we wstępie”. Przeniesienie go jednak do rozdziału pierwszego wraz z zagadnieniami metodologicznymi wprowadza zamieszanie i niespójność logiczną. Na s. 42 i s. 43 doktorant w korpusie pracy wzmiankuje autorów, którzy jak świadczą przypisy 162, 163, 164 i 168 są cytowani z drugiej ręki. W pracach na takim poziomie jak dysertacja doktorska powinno się unikać tego typu zabiegów. W rozdziale pierwszym na uznanie zasługuje nowatorskie przedstawienie rysu historycznego narratologii, ukazanie obecnych trendów w narratologii w oparciu o najnowszą

literaturę przedmiotu oraz w pełni uzasadnione krytyczne spojrzenie na prace w polskim kręgu językowym.

Rozdział drugi rozprawy pt. „Dzieje Apostolskie i *Bellum Judaicum* Józefa Flawiusza” jest najobszerniejszy (72 strony). Autor w sposób rzeczowy i kompetentny przedstawia w nim historię badań nad dwoma dziełami w perspektywie narratologicznej. Jasno formułuje słuszny wniosek o konieczności współpracy pomiędzy badaniami historyczno-filologicznymi a metodami narratologicznymi. Doktorant bazując na najnowszej literaturze przedmiotu przedstawia nowatorskie teorie i interpretacje, które korygują dotychczasowy stan wiedzy i stają się przyczynkiem do głębszych badań.

W rozdziale trzecim pt. „Metodyka pracy”, liczącym 30 stron, autor przedstawia metodykę pracy zakładając eksperymentalny charakter analiz dotyczących ról anachronii. W rozdziale tym doktorant wykazuje się bardzo dobrą znajomością najnowszych modeli narratologicznych, które potrafi krytycznie ocenić i zastosować do swojej pracy badawczej. Z pewnością wielkim wyzwaniem dla polskiej biblistyki i nauk językoznawczych pozostaje stworzenie siatki pojęciowej, która nie będzie opierać się na terminach obcojęzycznych, ale będzie zawierać polskie nazwy. Bardzo cennym w tym rozdziale jest zwrócenie uwagi na specyfikę starożytnego języka greckiego epoki hellenistycznej w analizie anachronii. Uwzględnienie aspektualnego i temporalnego charakteru języka greckiego jest bardzo istotne dla refleksji metodologicznej, która dotyczy kwestii organizacji czasu opowiadanego w starożytnych greckich narracjach.

Ostatni rozdział czwarty pt. „Analiza wybranych anachronii z Dz i BJ II” liczy 43 strony i stanowi właściwą analizę anachronii i spełnianych przez nią ról na wybranych dwunastu tekstach z Dziejów Apostolskich i dwunastu tekstach z *Bellum Judaicum*. Autor koncentruje się na analizie mikrostruktur narracyjnych, na poziomie fragmentów i całości wersetów obu dzieł. W niniejszym rozdziale doktorant w sposób praktyczny łączy w swych badaniach refleksję metodologiczno-metodyczną, skonstruowanie modelu anachronii oraz jego weryfikację. Autor wkracza tu na obszar *terra incognita* w polskich badaniach biblijnych i radzi sobie bardzo dobrze. Doktorant przytacza tekst grecki, analizuje formy czasownikowe i odczasownikowe zawarte w tekście uwzględniając ich aspektualność i temporalność, następnie tłumaczy tekst na język polski i dokonuje deskrypcji anachronii z perspektywy narratologicznej przedstawiając specyfikę danej anachronii i określenie jej roli w danym fragmencie. Dla klarowności wywodu autor podsumowuje analizy anachronii Dziejów Apostolskich i *Bellum Judaicum* oraz dokonuje studiów porównawczych, które z pewnością

stanowią przyczynek do rozwinięcia studiów narratologii diachronicznych w polskiej biblistyce.

W zakończeniu autor w sposób klarowny i logiczny podsumowuje i ocenia wyniki całości przeprowadzonych badań.

Oceniając niniejszą rozprawę można stwierdzić, że doktorant mimo wysokiego stopnia trudności badanej problematyki udowodnił, że sprostął postawionym sobie zadaniom i zrealizował zamierzone cele. W wielu punktach praca ma charakter nowatorski i twórczy. Wyniki zawartych w niej badań stanowią bardzo ważny przyczynek do ubogacania polskich badań biblijnych metodami zaczerpniętymi z narratologii diachronicznych. Styl pracy jest klarowny i logiczny, choć czasami autor w swym zapale badawczym rozpędza się i nie może zakończyć zdania. Przykładem może być „tasiemcowy zlepek zdaniowy” na s. 82: „Elementem klasycznym w dyskusji nad teologią autora Łk-Dz jest zakładana kwestia opóźniającej się paruzji, **która** stała się istotnym elementem badań nad Dz od czasów A. Schwetzera i J. Weissa, **którzy** w Dz wyraz późniejszego etapu rozwoju chrześcijaństwa, **na którym** eschatologia nie odgrywała już większej roli” [pogrubienia recenzenta]. Nieliczne literówki wskazują na staranność w redakcyjnym przygotowaniu pracy.

Przypisy i bibliografia końcowa są sporządzone w sposób poprawny. W przypisach autor konsekwentnie stosuje kryterium chronologiczne. Bibliografia uwzględnia klarowny podział na: 1. teksty źródłowe; 2. encyklopedie, leksykony, słowniki; 3. Gramatyki, syntaksy i opracowania dotyczące języka greckiego; 4. nauki o literaturze, narratologia, egzegeza; 5. opracowania Dz i dzieł Flawiusza oraz 6. programy komputerowe i źródła internetowe. Myślę, że dla lepszej percepcji w 5 punkcie można oddzielnie przedstawić opracowania Dziejów Apostolskich i dzieł Józefa Flawiusza. Wykorzystane pozycje ukazują umiejętność posługiwania się językami nowożytnymi: angielskim, niemieckim i francuskim.

Niniejsza rozprawa mgr. Grzegorza Olka zasługuje na wielkie uznanie. Doktorant w sposób rzetelny i konsekwentny realizuje wyznaczony przez siebie cel ukazując metodykę i zastosowanie narratologii diachronicznych w badaniach biblijnych i okołobiblijnych. Treść rozprawy zasługuje na wysoką ocenę. Praca powinna zostać opublikowana i udostępniona szerszemu kręgowi odbiorców.

Stawiam więc wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie o przystąpienie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Podczas lektury pracy zrodziły mi się następujące pytania:

1. Jaka jest relacja metod diachronicznych i synchronicznych w badaniach nad tekstem biblijnym?

2. Jakie znaczenie w badaniach narratologicznych ma uwzględnienie aspektualności i temporalności greckiego czasownika?

Ks. Mirosław S. Wróbel

Ks. Mirosław S. Wróbel